

**ТАУ ТУРИЗМІН
ДАМУҒА
МҮМКІНДІК
МОЛ**

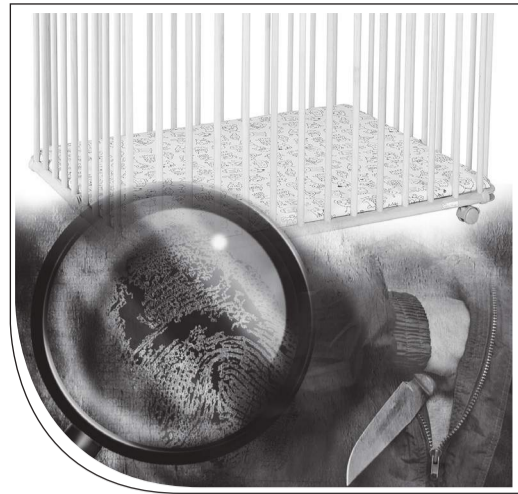
3-бет

Санжырбай АХАТАЕВ,
Түркістан облысы
Кентау ауданаралық
сот актілерін орындау
жөніндегі аумақтық бөлімі
филиалының аға сот
орындаушысы:

**«ТЕГІН ҚҰҚЫҚТЫҚ
КЕҢЕСКЕ СҰРАНЫС
ЖОҒАРЫ»**

5-бет

**МОЛАДАҒЫ
МАНЕЖ**

8-бет

ЗАҢ газеті

zangazet@mail.ru №76 (3607) 10 қазан 2023

ZANMEDIA.KZ Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

ЖАҢҒЫРЫҚ

«АРЗАН СОТ ҚЫМБАТҚА ТҮСЕДІ...»

Республикалық «Заң газетінің» 2023 жылғы 8 қыркүйектегі нөмірінде Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының отставкадағы судьясы Өмірсерік Қожабаевтың «Отставкадағы судьялар құрмет пен мәртебеге лайық» деген мақаласы жарық көрді. Әріптесіміздің осы мақаласын оқыған соң, өз пікірімді төл басылымымыз арқылы білдіруді жөн көрдім.

Судьяларға қатысты түйткілді мәселелер сарапқа салынған бұл мақаланың түпкі мәнін басқа жұрт түсінбеуі мүмкін. Жалпы, судьялар тәуелсіздігіне кепілдік беретін тетіктерді назардан тыс қалдырмау – мемлекет үшін де, азаматтар құқығын қорғау үшін де аса маңызды.

Кейбіреулер субъективті көзқарасқа басымдық бере отырып, судьялардың мәртебесін көтеру дегенге атүсті қарайды. Тіпті, «неге тек судьялардың мәртебесін көтеру керек?» деп ренжитіндер де бар. Азаматтар бұл сөздің маңызын сотқа ісі түскенде ғана түсінеді. Өйткені, сотқа жүгінген кезде адам әділдік пен бейтараптықты іздейді. Адамдардың сот қызметіне деген теріс көзқарасы қылмыстық, азаматтық немесе әкімшілік процесте жеңіліс тауып, Фемиданың шешіміне наразы болған сәттен туындайды. Мұндай жағдаймен бетпе-бет келген азаматтардың сот билігіне қатысты пікірі төмендей береді.

Сондай-ақ, судьялардың еңбек-ақысына қатысты ұсынысты да азаматтардың жылы қабылдай қоймайтыны байқалады. Тіпті бұқаралық ақпарат құралдарында судьялардың еңбекақысы мен зейнетақысының көлемін біліктілігі жоқ жұмысшылардың, зейнеткерлердің табысымен салыстырып, айырмашылықты өзгеше түсіндіретіндер бар. Ақпараттық кеңістікте кең таралған: «неліктен судьяларға жоғары жалақы төленуі керек? Неге оларға жақсы зейнетақы берілуі керек?!» деген қитұрқы сұрақтардың да астарында зерттелмей айтылған ұшқары пікір жатыр. Осындай пікірлерді естігенде «Сіздерге арзан сот керек пе?» деп сұрағың келеді.

(Соңы 2-бетте)

(Соңы 4-бетте)

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ЖОЛАУШЫЛАР ТАСЫМАЛЫ ӨЗІНЕН-ӨЗІ РЕТТЕЛМЕЙДІ

Елімізде жолаушы тасу ісі өзін-өзі реттейтін ұйымдарға беріліп, саланың бар мәселесін шешу соларға жүктелмек. Жаңадан құрылған Көлік министрінің қабылдаған алғашқы шешімі осындай болып отыр.

Құзырлы орын бұл шараның жүзеге асырылуын құқықтық тұрғыда негіздеу мақсатында арнайы заң жобасын әзірлеп үлгеріпті. Жаңа министрлік жақында жаңа құжатын Парламент Мәжілісіне әкеп таныстырды. Бұл рәсім заң жобасының тұсауын ғана кеспей, жолаушылар тасымалы ісіндегі шешімін күтіп, қордаланып тұрған қыруар мәселені «су бетіне шығарды». Ондағы шенеуніктердің де деңгейін көрсетіп тастады.

МӘСЕЛЕ

ЖАЗҒЫ АЗИЯ ОЙЫНДАРЫНДАҒЫ КӨРСЕТКІШІМІЗ ТӨМЕН

Қыркүйектің 23-і мен 8 қазан аралығында Қытайда өткен XIX Жазғы Азия ойындарында Қазақстан алғаш рет жалпыкомандалық есепте үздік ондыққа іліге алмады. Өкінішке қарай, сыннан нәтиже шығарудың жолын іздеуден гөрі, салаға жауапты мамандар жұртшылықты алдарқатуын тоқтатар емес.

Тарихи 1951 жылдан басталатын бұл дүбірлі додаға Қазақстан 1996 жылдан бері қатысып келе жатыр. Командалық есепте 1994–2014 жылдары үздік бестіктен көрініп жүрген Қазақстан 2018 жылы тоғызыншы орынға сырғыған кезде-ақ еліміздің спорт саласындағы білікті ғалымдары біз спортшылардың физика-

лық дайындығынан емес, әдістемелік тұрғыда ғылыми қолдаудың жоқтығынан жеңіліс таптық дегенді ашық айтқан болатын. Алайда, салаға жауапты құзырлы орган басшылары мамандар пікірін назардан тыс қалдырды.

«Алматыдағы Қазақ спорт және туризм академиясының құрамындағы Спортты ғылы-

ми-зерттеу институтының мүмкіндігі шектеулі. Бізге Алматыдан не Астанадан спортты зерттейтін мамандандырылған жеке ғылыми-зерттеу институты керек және ол тікелей министрлікке бағынып, бүкіл материалдық-техникалық және қаржылық мәселелері республикалық бюджеттен қарастырылуы тиіс. Онсыз біз спорттағы көрсеткішімізді жақсарту алмаймыз. Жаңа министрдің спорттық оқу орындарын аралап 2024 жылы мемлекеттік зерттеу институтын ашамыз деуі ғана үміт отын қайта тұтатты. Өйткені, ғылымға арқа сүйеп, саланы клубтық жүйеге түсіргенде ғана Қазақстан Олимпиада ойындары сияқты дүбірлі додаға тұрақты нәтижеге жетеді. Ал әр аймақ өз көрсеткішін жақсарту үшін легионерге арқа сүйеп, бюджет қаржысын оңды-солды жұмсай беретін болса оның қазақ спортына пайдасы аз», – дейді белгілі спорт зерттеушісі, педагогика ғылымдарының докторы Бауыржан Досқараев. Оның айтуынша, арнайы ғылыми-зерттеу институтын ашу туралы ғалымдардың ұсыныс айтып келе жатқанына 20

жылдан асты. Сала басшылары идеяларыңызды толық қолдаймыз, Үкіметке ұсыныс та жасалды деп құрғақ уәдемен алдарқатып келген. Сондықтан 2024 жылы Францияда болған Жазғы Олимпиада ойындарында көрсеткішіміз дұрысталады деуге әзірге еш негіз жоқ. Өйткені, әрбір олимпиадалық цикл 4 жылдан тұрады. Ал бізде таланттарды іріктеуде спорт мектептерінен бастап, спорт колледжері бен олимпиадалық даярлық орталықтары сияқты сатыларда бірізділік жоқ. Әркім өзімен өзі. Сондықтан біз Жазғы Азия ойындарында жинаған барлық медальдар саны бойынша үздік бестіктеміз деп халықты алдарқатпай, барын бар, жоғын жоқ деп ашық айтуымыз қажет.

Кемшілікті түзету үшін құзырлы орган өкілдері әрбір спорт түрі бойынша спортшылар, бапкерлер, ғалымдар және өзге де спорт жанашырларының пікірі мен ұсыныстарын тындап отырып, тиісті шешім қабылдауы тиіс. Онсыз Қазақстан ешқашан спортта дамыған ел қатарына қосылмайды. Құрлықтық, әлемдік және олимпиадалық ойындарда жеңімпаз атанып, жүлдегерлер қатарынан көрінген спортшылар мен оларды дайындаған мамандарды ынталандыру үшін тағайындалған жүлде қорын ұлғайту да айтарлықтай нәтиже әкелмейді.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

«АРЗАН СОТ ҚЫМБАТҚА ТҮСЕДІ...»

(Соңы. Басы 1-бетте)

Өйткені «Арзан сот мемлекетке қымбатқа түсетінін» көзі қарақты жұрт түсінсе керек.

Жалпы, жоғары кәсіби біліктілік, жауаптылық лайықты бағаланып, сәйкесінше табысы да жоғары болуы қажет. Адам өз жұмысын биік стандарттар мен талаптарға сәйкес, жоғары моральдық ережелерді сақтай отырып жүзеге асыруы үшін, жеткілікті түрде материалдық жақтан ынталандырылуы, толық қамтамасыз етілуі маңызды. Бұл ереже жеке еңбек нарығына ғана қатысты емес, сонымен қатар осы жауапты салаға жоғары кәсіби мамандарды тартуға ниетті мемлекеттік қызметтің де басты принципіне айналуы керек.

Көп жағдайда азаматтардың өз жұмысын сапалы орындауына жеке басының жауаптылығы мен адами қасиетінің биіктігі ғана емес, жұмысының лайықты бағалануы, өзі тұрақты алып отырған жоғары жалақысын сақтап қалсам деген ниеті түрткі боп жатады. Әрине, материалдық құндылыққа мән бермейтін, принципшіл адамдар бар. Бірақ, қызметке деген адалдық бәрібір лайық бағаланғанын әркім қалайды.

Сондықтан мемлекет алдына қойылған міндеттерді өз деңгейінде іске асыру үшін, осы жұмысты жүзеге асыратын адамдардың еңбегіне сай ақы төлеу және әлеуметтік қамсыздандыру бойынша пәрменді, тиімді шаралар қабылдауы тиіс. Қалыпты жұмыс істейтін сот билігі мемлекеттік биліктің тұтастығы мен тиімділігінің кепілі болып табылады.

Қазіргі судьялар өздерінің материалдық жағдайының төмендігін, әлеуметтік мәртебесінің қорғалмағанын ашық айта бермейді. Бұлай жасау ыңғайсыз болып көрінуі мүмкін. Ал мен жиырма бес жылдан астам мемлекеттік қызметте өтілі бар, оның ішінде 17 жыл судья болған адаммын. Бүгінде өзім қалаған салада еркін қызмет етіп жүрмін. Көп жыл сот саласында еңбек еткендіктен, басқа қызметте жүрсем де бұл саланың жұмысы мен мәселелері маған жақсы таныс. Сотта қызмет еткен жылдары пікір білдіру өте қиын, әрі ыңғайсыз болды. Ал қазір сот жанашыры ретінде өзіме белгілі

мәселелерді ашық айтқаным дұрыс шығар.

Судья – мемлекет өкілі, оның іс-әрекетіне қарап жалпы билікке баға беріледі. Сондықтан, судьяның бет-бейнесі, болмысы туралы айтқанда, оның қарапайым «өндірістік сала» қызметкері емес екенін, жоғар

ерлердің 63 жаста, әйелдердің 61 жаста зейнетке шығатыны бекітілген. Алайда бұл талапты судья лауазымына қолдану қате. Себебі, Қазақстан АХҚО шеңберінде республика аумағында тұрақты жұмыс істейтін сотқа 90 жастан асқан британдық Лорд судьяларды

...судьялардың еңбекақысына қатысты ұсынысты азаматтардың жылы қабылдай қоймайтыны байқалады. Тіпті, бұқаралық ақпарат құралдарында судьялардың еңбекақысы мен зейнетақысын біліктілігі жоқ жұмысшылардың, зейнеткерлердің табысымен салыстырып, айырмашылықты өзгеше түсіндіретіндер бар. Ақпараттық кеңістікте кең таралған: «неліктен судьяларға жоғары жалақы төлеуі керек? Неге оларға жақсы зейнетақы берілуі керек?!» деген қитұрқы сұрақтардың да астарында зерттелмей айтылған ұшқары пікір жатыр. Осындай пікірлерді естігенде «Сіздерге арзан сот керек пе?» деп сұрағың келеді. Өйткені, «Арзан сот мемлекетке қымбатқа түсетінін» көзі қарақты жұрт түсінсе керек.

ры билік өкілеттігі бар шенеунік екенін ұмытпаған жөн. Судьяның құқығы да соншалықты көп емес, бірақ мантиямен бірге қабылдаған шектеулері жеткілікті. Мұндай жұмыс лайықты бағалануы керек және қызметінде де, одан кейін де әлеуметтік жақтан толық қорғалғаны абзал. Әрі бұл негізсіз, әшейін айтыла салған базаны емес. Мұндай ұсынысты Өмірсерік Қожабаев халықаралық тәжірибелерді зерттеп, уақыт елегінен өткен нәтижелерге сүйене отырып мақаласына негіз еткен.

Әрине, бұл дереу шешуді талап ететін жалғыз мәселе емес. Жоғарыдағы мақаланың авторы тек өкілеттігі тоқтатылғаннан кейін судья мәртебесін сақтайтын отставкадағы судьялардың тәуелсіздік кепілдігінің бір ғана тетігін қозғаған. Судьялар тәуелсіздігінің кепілдігін және судьялардың жоғары мәртебесін қамтамасыз етуде әлі де шешімін күткен мәселе көп.

Біздің елімізде әлеуметтік құқықтың жалпы талаптарына сай,

тартуда. Ал біздің көршіміз Ресейде судьяның шекті жасы 70 деп белгіленген. Шындығында нағыз тәжірибесі толысып, шеберлігі қалыптасқан уақытта судьяларды отставкаға жіберу көңілге қонымсыз.

Судьяның кәсіби қызметін атқару барысында денсаулығына келген кінәраттың орнын толтыру да өзекті мәселе. Әрине, өз қызметін атқару барысында сырқатқа шалдыққан судьяға өтемақы төлеуі мүмкін екені «Сот жүйесі және судьялар мәртебесі туралы» заңның 54-бабында көрсетілген. Алайда, бұл норманы іске асырудың нақты механизмі жасалмаған. Содан болар, мұндай жағдайға байланысты қалыптасқан статистикалық дерек жоққа тән. Ал бұл судьялардың кәсіби ауруының жоқтығының нақты көрінісі емес, керісінше, сот төрелігін жүзеге асыратын адамдардың кәсіптік ауруын белгілеу тәртібі мен негіздерін құқықтық реттеудің салдары.

«Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» кодекстің 9-бабына сәйкес, кәсіптік

аурудың еңбек (қызметтік) міндеттерін орындаумен байланысын белгілеу сараптамасының қағидаларын әзірлеу және бекіту халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттығы саласындағы мемлекеттік органға жүктелген.

Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-301/2020 бұйрығында кәсіптік аурудың еңбек (қызметтік) міндеттерін орындаумен байланысын анықтау сараптамасының тиісті қағидалары бекітілген. Алайда, 1-қосымшада және ереженің өзінде, оны зерттеу нәтижелері бойынша, тек бір-екі жұмыс түрі судьяның жұмысына кәсіби сараптама жасауға мүмкіндік береді. Олар пернетақтадағы есептеу машиналарында жұмыс істеу (132) және компьютердегі жұмыстың көру қабілетіне әсері, содан кейін прогрессивті миопия жағдайында. Ал жоғары психоэмоционалды жүктеме, судьялардың жүктеме нормативтерінің жоғарылауы құқықтық реттеуден тыс қалған. Осыған байланысты, жұмыс орнында инфаркт, қан кету және т.б. нәтижесінде судьяның кенеттен қайтыс болуына, сондай-ақ отставкадағы судьялар денсаулығының нашарлауына мамандықтың (еңбек қызметінің) тікелей әсері бары есепке алынбайды.

Судьялардың еңбек жағдайларының санитарлық-эпидемиологиялық сипаттамасы жасалмаған. Осыған байланысты ереженің 2-тармағы б) тармақшасында талап етілгендей, аурудың еңбек міндеттерін орындаумен байланысын белгілеу туралы қорытындыда өндірістік факторлардың ықпалын анықтау мүмкін емес. Соның ішінде: кәсіптік аурудың еңбек (қызметтік) міндеттерін орындаумен байланысын белгілеу сараптамасы аурудың клиникалық көріністері арасында байланыстың болу не болмау себебін айқындауы, медициналық тексерудің нәтижелері, пациенттің кәсіби бағыты және өндірістік факторлар санитариялық-эпидемиологиялық еңбек жағдайларының сипаттамасы назардан тыс қалып келеді.

Судьялардың еңбек жағдайымен тікелей байланыс туралы ереженің болмауына байланысты Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы жоғарыда аталған бұйрығын судьяларға қолдану мүмкін емес.

Судьяның жұмысы күрделі интеллектуалды еңбек қызметі болып табылатыны даусыз, өйткені міндеттері алуан түрлі, сондай-ақ жұмыс барысында көңіл-күйге теріс әсер ететін фактілер көп. Сондықтан еңбектегі ерекше шиеленіс пен жоғары моральдық жауапкершілік, ұзақ мерзімді эмоционалды әсер судья мамандығының стресске толы екенін айғақтайды. Мұндай жұмыстың судьяның денсаулығына теріс ықпал тигізері даусыз.

Сондықтан, осы салада қандай да бір зерттеулердің болмауына байланысты мемлекет судьялардың еңбегіне зертханалық және функционалды зерттеулер жүргізуді ұйымдастырып, сондай-ақ осы мәселе бойынша клиникалық хаттамалардың бар-жоғын тексеруі қажет. Бұл қорытындылар судьяларға қатысты еңбек (қызметтік) міндеттерін орындаумен байланысты туындайтын кәсіби ауруды белгілеу тәртібі мен негіздерін регламенттейтін нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді.

Біздің елімізде соңғы жылдары сот жүйесін трансформациялау, реформалау бойынша көптеген міндеттер жарияланды. Ал олардың сапалы орындалып, оң нәтиже беруі соттар мен судьялар жұмысына жіті көңіл бөлуі талап етеді. Өйткені, мемлекет тарапынан кепілдіктер болмаса, сот төрелігінің тәуелсіздігін нығайту, сапасын көтеру міндеттері сөз жүзінде қала бермек.

Жанна СЕЙДАЛИНА,
заң ғылымдарының
қандидаты, «VOLASHAQ»
академиясының доценті

ПАРА АЛҒАН ДА, ПАРА БЕРГЕН ДЕ - ҚЫЛМЫСКЕР

Сыбайлас жемқорлықтың залалы орасан. Елдің дамуына кедергі келтіріп, халықтың болашаққа деген сенімін төмендететін бұл індетпен күрес қай кезде де өзекті. Қазақстан да жемқорлық пен парақорлыққа қарсы жұмыста әлемдік стандарттарды, механизмдер мен институттарды басшылыққа ала отырып кешенді шараларды қолға алып келеді. Мемлекет басшысының жолдауларында, ел үкіметі қабылдаған бағдарламаларда сыбайлас жемқорлықпен күрес мәселесі ескерусіз қалған емес. Бұдан бөлек, мемлекеттегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдардың негізгі қағидааттары, мақсаты мен міндеттері «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» заңда көрсетілген.

Жемқорлықтың тамырын тереңге тартып, қалыпты құбылысқа айналуы – қоғамның ел ертеңіне бей-жай қарауының нақты көрінісі. Себебі, өз отанының болашағына жаны ауыратын азаматтар жең ұшынан жалғасуға ешқашан жол бермейді. Қоғамда әділдік, тазалық, теңдік туралы сана қалыптастыра алғанда ғана жегіқұрттың жолы кесіледі. Сыбайлас жемқорлықты жеңген, өмірінен парақорлықты сылып тастаған озық елдер тәжірибесі бізге жақсы үлгі, өнеге болуы керек. Дания, Финляндия, Сингапур, Малайзия, Швейцария, Нидерланд секілді өркениетті елдерде сыбайлас жемқорлықсыз қоғам әлдеқашан орнаған. Бұл мемлекеттерді парасыз ортаға айналдырған заңның пәрмені, азаматтық қоғамның белсенділігі, мемлекеттік қызметтің ашықтығы болса керек.

Сот, құқық қорғау органдарының басын қосқан кезекті бір жиында ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев: «Жыл сайын Қазақстанда орташа есеппен 2 мыңнан астам сыбайлас жемқорлыққа қатысты қылмыстық іс тіркеледі. Мыңнан аса адам жауапқа тартылады. Бұл – батпандап кіріп, мысқалдап шығатын кесел. Осы ауруды қазір шұғыл түрде емдемесек, ертең кеш болуы мүмкін», – деген еді.

Расында, құқықтық түсіндіру жұмыстары жан-жақты жүргізіліп, жаза мен жауаптылықты күшейту бағытында ауқымды өзгерістер қолға алынғанымен, елімізде сыбайлас жемқорлыққа байланысты істі болғандар қатары кемімей келеді. Бұл жеңіл ақшаға, оңай табысқа құмарлардың көптігін көрсетеді. Әсіресе, мемлекеттегі лауазымды қызметкерлердің, ел алдында жүрген басшылардың сыбайластыққа бейімділігі, қызмет өкілеттігін теріс пайдалануы, пара алуы тыйылмай отыр. Мұның өзі саланы жемқорлықтан биік ұстау үшін тек заң тала-

бын күшейтіп, жазаны қатайтудың оң нәтиже бермейтінін көрсетеді.

Мемлекет сыбайлас жемқорлықты түбегейлі жою үшін біріншіден, ақпараттық түсіндіру жұмыстарын кең көлемде жүргізу керек. Пара алғандарды ғана емес, пара бергендерді де көпшілік алдында айыптап, әшкерелеудің әсері айрықша. Осы арқылы халық мысқалдап жиналған абыройдан бір сәтте айырылуға болатынын түсінуі шарт.

Екіншіден, сыбайлас жемқорлық деректері жиі орын алатын ортада мониторинг жүргізіп, қызмет алуды оңтайландыру маңызды. Өйткені, мемлекеттік қызмет алу жеңіл, оңтайлы, ыңғайлы болса, ешкім делдал іздеп, мәселесін пара арқылы шешуге тырыспайды.

Үшіншіден, сыбайлас жемқорлықпен күрес тек бір адамның, бір құрылымның күшімен шешілетін мәселе емес. Азаматтарды жемқорлықсыз қоғам құруға біріктіре білген абзал. Бұл ретте сыбайлас жемқорлық туралы шынайы, нақты ақпарат бергендерді ынталандыру тетіктерінің енгізілуі – мемлекет тарапынан қолға алынған дұрыс бастама екенін айта кеткеніміз жөн. Қоғамда жемқорлыққа мүлдем төзбеушілік қағидасын қалыптастыру шарт. Барлық мемлекеттік органдар осы бағытта жұмыс істеуі керек.

Төртіншіден, қоғамдық бақылауды күшейту, Парламенттің, қоғамдық және үкіметтік емес ұйымдардың, бұқаралық ақпарат құралдарының көмегімен мемлекеттік шешімдердің әділдігін, ашықтығын, қолжетімділігін қамтамасыз ету күн тәртібінде тұруы тиіс. Мұның бәрі өз кезегінде сыбайлас жемқорлықсыз мемлекет қалыптастыруға ықпалын тигізеді.

Бауыржан ШАЙДУЛЛИН,
Ақтау қалалық сотының
төрағасы

ОРАЙЫ КЕЛГЕН ӘҢГІМЕ

– Санғылбай Махатұлы, мемлекет кепілдік берген заң көмегі жайлы айта отырсаңыз. Азаматтар қандай заң көмектеріне жүгіне алады?

– Елімізде сөз бостандығы, ой-еркіндігімен бірге адамдардың заңды құқықтары да қорғалған. Барлық іс-әрекет белгілі бір заңға, тәртіпке бағынады. Ал оны іске асыратын арнайы органдар бар. Осы ретте мемлекет елімізде заң үстемдігін күшейтуге, әділеттілікті бекемдеуге барынша күш салуда. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Қазақстан халқына арнаған жолдауында қоғамда заң үстемдігі берік орнығып, сот төрелігі әділ атқарылуы қажет екенін атап өткен болатын. Кентау қаласына қарасты аудан тұрғындарының заң тұрғысынан тегін көмек алуына мүмкіндік беріп жүрген мекеменің бірі – Кентау ауданаралық сот актілерін орындау жөніндегі аумақтық бөлім филиалы.

басынан бастап ауданаралық сот актілерін орындау жөніндегі аумақтық бөлім филиалының қызметкерлері аумақтық адвокаттар, заң кеңесшісі, нотариустар және жеке сот орындаушылармен бірге Кентау қаласы және оған қарасты ауылдық округтердің, аудандардың жергілікті тұрғындары арасында іс-шара ұйымдастырылып, әрбір азаматтың көкейінде жүрген сұрақтарына заңға сәйкес жауап берілді. Сонымен қатар, адвокаттық және нотариаттық қызметпен айналысуға үміткер адамдарды аттестаттаудан өткізу мемлекеттік қызметті көрсету қағидасына сәйкес әзірленген жадынамаларды таратып, түсіндірме жұмыстарын жүргізуде. Бұл іс-шаралар әлі де жалғасын тауып келеді.

– Құқықтық көмек пилоттық жобасы жайлы не айтасыз?

– «Құқықтық көмек» жобасы аясында қала және қалаға қарасты ауыл тұрғындары тәжірибелі заңгер-

Санғылбай АХАТАЕВ, Түркістан облысы Кентау ауданаралық сот актілерін орындау жөніндегі аумақтық бөлімі филиалының аға сот орындаушысы:

«ТЕГІН ҚҰҚЫҚТЫҚ КЕҢЕСКЕ СҰРАНЫС ЖОҒАРЫ»

лер мен білікті мамандардан кеңес ала алады. Әділет департаментінің өкілдері бастаған заң қызметкерлері, халықтың мәселелеріне назар аударып, оларға нақты бағыттарды нұсқап берді. Сондай-ақ, «АМАНАТ» партиясының жанынан құрылған «Құқықтық көмек» жобасы қазақстандықтарға тегін заңгерлік көмек көрсетуде. Партия өкілдері заң ұйымдарымен бірлесіп жұмыс істеу үшін арнайы меморандумға қол қойған болатын. Жоба аясында көпбалалы отбасыларға, аз қамтылған адамдарға, сондай-ақ алимент өндіріп алу, зейнетақы мен жәрдемақы тағайындау мәселелері бойынша жүгінуге болады. Азаматтарға білікті мамандар заң аясында көмек көрсетеді. Мемлекет басшысы Әділетті Қазақстанды құру жолында адам құқықтары мәселесіне баса мән беріп отырғанын атап өткен жөн. Осы мақсатта Конституциялық сот құрылып, Бас прокуратура мен Адам құқықтары жөніндегі уәкіл конституциялық мәртебеге ие болды. Халық арасында құқықтық мәселелер өте өзекті. Соған байланысты, өңірде тұрғындардың құқығын қорғайтын «Құқықтық көмек» партиялық жобасы пилоттық режимде жұмыс жасауда.

Қазіргі таңда азаматтардың құқықтық, қаржылық сауаттылығын арттыру мақсатында шалғайдағы ауыл тұрғындарын жаңа партиялық жоба аясында заңгерлер ауыл-ауылды аралап, халыққа арнайы құқықтық көмек көрсетуде. Әділдік пен заңның үстемдік құруы осындай нақты істерден басталады. Тұрғындарға қаржы және құқықтық мәселелер бойынша түрлі кеңестер де беріліп келеді.

Бүгінгі күні азаматтардың және заңды тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін адвокаттар мен заң консультанттар қорғай алады.

Адвокат көмек сұрап, өтініш жасаған тұлғаға кез келген заң көмегін

көрсетуге құқылы. Адвокат қорғаушы немесе өкіл ретінде заң көмегін сұрап өтініш жасаған тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін қүзыретіне тиісті мәселелерді шешуге кіретін барлық соттарда, мемлекеттік, өзге де органдар мен ұйымдарда қорғауға және білдіруге, барлық мемлекеттік органдардан, жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен заңды тұлғалардан адвокаттық қызметті жүзеге асыруға қажетті мәліметтерді сұратуға және алуға құқылы.

– Заң консультанттарына да түсінік бере кетсеңіз. Олар кімдер, көпшілікке олар қандай қызмет көрсетеді?

– Жоғары заңдық білімі бар, заң мамандығы бойынша кемінде екі жыл жұмыс өтілі бар, аттестаттаудан өткен, Заң консультанттары палатасының мүшесі болып табылатын және заң көмегін көрсететін жеке тұлға заң консультанты бола алады.

Заң консультанттарына қойылатын талаптар «Өзін-өзі реттеу туралы» заңда айқындалады. Сонымен қатар, Заң консультанттары палатасының мүшесі ҚР Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы заңнамасының, палата жарғысының, қағидалары мен стандарттарының, Кәсіптік әдеп кодексінің талаптарын бұзғаны үшін осы заңға, Қазақстан заңдарына, заң консультанттары палатасының қағидалары мен стандарттарына сәйкес жауапты болады.

Мемлекет кепілдік берген заң көмегін мемлекеттік органдар «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» заңда белгіленген тәртіппен, адвокаттар, заң консультанттары «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» заңда белгіленген тәртіппен, нотариустар «Нотариат туралы» заңда белгіленген жағдайларда және тәртіппен, жеке сот орындаушылар «Атқарушылық іс жүргізу және сот орын-

даушыларының мәртебесі туралы» заңында белгіленген жағдайларда және тәртіппен, әлеуметтік маңызы бар істер санатын орындау кезінде өтеусіз көрсетеді.

– Мемлекет кепілдік берген заң көмегін тегін алуға болатын азаматтар жайлы таратып айтып берсеңіз.

– Құқықтық ақпарат беру түріндегі мемлекет кепілдік берген заң көмегін тегін алуға барлық жеке және заңды тұлғалардың да құқығы бар. «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» заңның 26-бабының 2-тармағына сәйкес, құқықтық консультация беру түріндегі мемлекет кепілдік берген заң көмегін алуға құқығы бар тұлғаларды атап өтер болсақ – алимент өндіріп алу, зейнетақы мен жәрдемақылар тағайындау, ақтау, босқын немесе қандас мәртебесін алу мәселелері бойынша жеке тұлғаларға, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған кәмелетке

мәртебесіне немесе жағдайына байланысты құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету және қорғау мәселелері бойынша сексуалдық зорлық-зомбылық, адам саудасы, терроризм актісі құрбандарына не азаптауларға ұшыраған құрбандарға;

асыраушысының қайтыс болуынан келтірілген зиянды өтеу мәселелері бойынша жеке тұлғаларға; жұмысына байланысты денсаулығының зақымдануынан келтірілген не қылмыстық құқық бұзушылықпен келтірілген зиянды өтеу мәселелері бойынша жеке тұлғаларға;

Ұлы Отан соғысына қатысушылар, жеңілдіктер бойынша Ұлы Отан соғысына қатысушыларға теңестірілген адамдар, сондай-ақ басқа мемлекеттердің аумағындағы ұрыс қимылдарының ардагерлері, мерзімді қыз-

меттегі әскери қызметшілер, бірінші және екінші топтағы мүгедектігі бар адамдар, жасы бойынша зейнеткерлер болып табылатын, кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша көпбалалы отбасыларға;

кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша көпбалалы отбасыларға;

кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша жан басына шаққандағы орташа айлық кірістері облыстарда, республикалық маңызы бар қалаларда, астанада белгіленген кедейлік шегінен төмен табысы аз адамдарға (отбасыларға) осы ҚР заңнамасында белгіленген тәртіппен көрсетіледі.

Ал, соттарда, қылмыстық қудалау органдарында, өзге де мемлекеттік органдарда және мемлекеттік емес ұйымдарда жеке тұлғалардың мүдделерін қорғау түріндегі мемлекет кепілдік берген заң көмегі:

Қазақстанның әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасына сәйкес әкімшілік жауаптылыққа тартылатын адамға;

ҚР азаматтық процестік заңнамасына сәйкес талап қоюшыға не жауапкерге және ҚР әкімшілік сот ісін жүргізу туралы заңнамасына сәйкес талап қоюшыға;

ҚР қылмыстық-процестік заңнамасына сәйкес күдіктіге, айыпталушыға, сотталушыға, сотталған адамға, ақталған адамға, жәбірленушіге осы заңда және Қазақстан заңнамасында белгіленген тәртіппен көрсетіледі.

Алимент өндіріп алу, зейнетақы мен жәрдемақылар тағайындау, ақтау, босқын немесе қандас мәртебесін алу мәселелері бойынша жеке тұлғаларға, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған кәмелетке толмағандар, мәртебесіне немесе жағдайына байланысты құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету және қорғау мәселелері бойынша сексуалдық зорлық-зомбылық, адам саудасы, терроризм актісі құрбандарына не азаптауларға ұшыраған құрбандар және асыраушысының қайтыс болуынан келтірілген зиянды өтеу мәселелері бойынша жеке тұлғалар Қазақстан аумағында мемлекет кепілдік берген заң көмегін тұрғылықты жеріне және тұрған жеріне қарамастан алуға құқылы. Мемлекет кепілдік берген заң көмегіне мұқтаж тұлғаның мүддесіне орай оның өкілі заңдарда белгіленген тәртіппен осындай көмек көрсету туралы өтінішхатпен жүгіне алады.

Ал, мемлекет кепілдік берген заң көмегін көрсету туралы өтінішпен жүгінген тұлға өзінің құқығын растайтын құжаттарды ұсынуға, заң көмегін көрсету шарттарына ықпал ететін мән-жайлардың өзгергені туралы уақытылы хабар беруге, заң көмегін көрсету қажеттігіне негіз болатын ақпараттың анықтығын қамтамасыз етуге міндетті. Қазіргі уақытта мұқтаж азаматтарға құқықтық көмек көрсету мәселесі мемлекет саясатының басым бағыттарының бірі болып табылатынын айта кету керек. Бұл ретте, азаматтарға құқықтық көмек көрсету құралдарының бірі өтеусіз негізде көрсетілетін құқықтық заң көмегі сондай-ақ, еліміздің азаматтарының құқықтық қолдаудың пәрменді әдістерінің бірі. Өз құқығыңызды қорғау үшін ең алдымен заңгерлердің кеңесіне жүгінізіз.

– **Әңгімеңізге рақмет.**

**Сұхбаттасқан
Раушан НАРБЕК**

ПАЙЫМ

Талай тар жол, тайғақ кешуді бастан кешірген мемлекетімізде 1991 жылы тәуелсіздік таңы атты. Осылайша, халықтың ең асыл мұраты орындалып, біз үшін тәуелсіздіктің әр таңы қадірлі бола түсті. Егемен мемлекетіміз тәуелсіздік алғаннан бері ірі экономикалық, саяси және әлеуметтік жетістіктерге қолжеткізе білді.

Санаулы ғана уақыттың ішінде аяғынан нық тұрып, шаңырағын тіктеп, босағасын бекіткен мемлекетімізде сот жүйесін дамытуда ауқымды реформалар қолға алынып, тың серпіндер жасалды. Мәселен, сот жүйесін қалыптастыру мен жетілдіруде «ҚР сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі» туралы Конституциялық заңның маңызы зор. Аталған заңнамада Қазақстанда сот төрелігін тек сот қана жүзеге асыратыны көрсетіліп, соттар мен судьялардың мәртебесі айқындалды. Сондай-ақ, ҚР сот жүйесін ҚР Жоғарғы Соты, ҚР Конституциясына және осы конституциялық заңға сәйкес құрылатын жергілікті және басқа соттар құрайтыны нақты-

ХАЛЫҚ СЕНІМІНЕН АСҚАН ҚҰНДЫЛЫҚ ЖОҚ

ланды. Алқабилер институты енгізіліп, мамандандырылған соттар бой көтерді. Шын мәнінде, мамандандырылған соттардың құрылуы өміршеңдігін көрсетіп, сотқа деген сенімді арттырды. Осы орайда, әлемдік озық тәжірибе мен халықаралық стандарттарды ескере отырып, Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекс қабылданып, 2021 жылдан бастап әкімшілік соттар қызметке кіріскенін атап өткен жөн. Осы уақыт аралығында жаңа мүмкіндіктерге жол

ашқан жаңа кодекс пен әкімшілік соттар халық пен бизнестің сенім деңгейін арттыра білді. Мәселен, ағымдағы жылдың 6 айында тұрғын үй, салық және жер даулары бойынша әкімшілік істер өскендігі байқалады. Ал, статистикалық деректер бойынша, Республикада шешімнің 64% талапкерлердің пайдасына шығарылып, талаптардың 73% қанағаттандырылған. Татуласумен аяқталған істер де жоқ емес. Сонымен қатар, 276 ақшалай өндіріп алу қолданыла, шығарылған жеке ұйғарымдар 600-ге жуық.

Сот жүйесін жаңғырту жұмыстары жалғасып, судьяларды іріктеу талаптары күшейтілді. Ағымдағы жылдың қыркүйегінен бері ювеналды соттардың құзыреті артып, балалардың мүдделеріне қатысты заңдардың жекелеген ережелері нақтыланды. Одан бөлек, билер салған сара жол қайта жаңғырып, тәжірибеге медиация институты енгізілді. Ел арасында «Дау мұраты – бітім» деген асыл сөздің қадірі артып, татуласумен біткен істердің саны өсті. Аудан, қалаларда Билер кеңесі құрылып, сот ғимаратында құқықтық

қызмет көрсету орталықтары, медиатор кабинеттері, фронт-кеңселер ашылды. Осылайша, әрбір сотқа келушіге «бір терезе» арқылы қызмет көрсетіліп, қолайлы жағдай жасалды. Діттеген мәселесі бір жерден шешілген сотқа жүгінушілер уақыты мен қаржысын үнемдеуге мүмкіндік алып отыр.

Сонымен қатар, Судьялық әдеп кодексі қабылданып, қазыларымыздың жалпы мінез-құлық қағидаттары құжат бетінде нақтыланды. Ақпараттық технологиялар жетілдіріліп, сот залындағы процестердің барлығы дыбыс-бейнежазбаға таспаланды. Одан бөлек, талап қоюшы үйде отырып-ақ сот отырыстарына қашықтан қатыса алатын мүмкіндік алды. Бірнеше жылдан бері сотқа жүгінуші талап қою, өтініш, арыздарды «Сот кабинеті» арқылы жолдай отырып, қажетті құжаттарды да кеңседен шықпай, жедел алатын деңгейге жетіп отыр. Халықтың сотқа деген сенімін арттыру – басты құндылық.

**Жазыра МУХАМЕТОВА,
Маңғыстау облысының
мамандандырылған ауданаралық
әкімшілік сотының судьясы**

САРАП

ПӘРМЕН

Мемлекеттің өркендеуі, халықтың әл-ауқатының артуы, қоғамның кез келген саласының дамуы – бірінші кезекте мемлекеттік қызметкердің еңбегіне тікелей байланысты. Дамыған елдердің тәжірибесі елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыруда мемлекеттік аппараттың кадрлық мүмкіндігі аса маңызды екендігін көрсетіп отыр.

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ТОЛЫҚТАЙ РЕФОРМАЛАНДЫ

А. ЖҰМАЕВ, Ақтөбе қаласы №2 сотының бас маманы- сот отырысының хатшысы

Тәуелсіз Қазақстанның мемлекеттік қызметінің институциялануының бастамасы ретінде 1995 жылы қабылданған заңдық күші бар «Мемлекеттік қызмет туралы» Елбасы Жарлығын атап өтуге болады. Қазіргі таңда мемлекеттік қызмет жүйесінде оқытудың инфраструктурасы қалыптастырылған, оның құрамына ҚР Президенті жанындағы мемлекеттік басқару академиясы, өңірлік қайта даярлау, біліктілігін арттыру орталықтары және тағы басқа білім беру мекемелері енеді.

Жаңа ғасырда – Қазақстанның алдында мықты экономика, саяси және әлеуметтік жүйені қалыптастыру бойынша жаңа міндеттер тұрды. Ол үшін қоғам сұраныстарына, заман талабына жауап беретін мемлекеттік қызмет моделін құру қажет болды.

Меритократия, тиімділік пен нәтижелілік, транспаренттілік пен қоғам алдында есеп беру ұстанымдарына негізделген мемлекеттік қызмет жүйесінің қалыптасуын 1999 жылы қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы» заңы қамтамасыз етті. Оған сәйкес, елдің бірыңғай кадрлық саясаты айқындалды, ал ең бастысы міндетті конкурстық іріктеуді енгізу арқылы азаматтардың мемлекеттік қызметке түсудегі тең қолжетімділігін қамтамасыз ету бойынша Конституциялық құқықтары жүзеге асырыла бастады.

Бүгінгі күні елімізде мемлекеттік қызмет толығымен жаңартылып, заман ағымына орай реформаланды. Мемлекеттік қызметке түрудің заңмен бекітілген шарттарын екі топқа бөлуге болады: саяси мемлекеттік қызметкерлердің мемлекеттік қызметке тұруы – тағайындау немесе сайлау негізінде, сондай-ақ өзге жағдайларда заңнамада белгіленген тәртіп және шарттарға орай жүзеге асырылады; мемлекеттік әкімшілік қызметке орналасу және мемлекеттік әкімшілік қызметкердің жоғары санатты қызметке тұру жолымен қызмет бабында жоғарылау бәсекелік негізде жүзеге асырылады. Азаматтар мемлекеттік қызметке тұру үшін мынадай талаптарға жауап беруі тиіс:

Қазақстан азаматтығына ие болуы; заңнамамен тиісті қызметке байланысты өзге талаптар белгіленбеген болса, жасының он сегізден кем болмауы; тиісті білімі, кәсіби дайындық деңгейі және қойылған біліктілік талаптарына сәйкестігі.

Мемлекеттік қызметшінің құқықтық жағдайына қызметшінің мемлекеттік қызметпен байланысты қызметі үшін белгілі бір шектеулер бекітетін нормалар кіреді. Осы негізгі шектеулер «Мемлекеттік қызмет туралы» заңның 13-бабында бекітілген. Мемлекеттік қызметкер: өкілді органның депутаты болуға; педагогтік, ғылыми және өзге де шығармашылық қызметті қоспағанда, басқа да ақы төленетін қызметпен айналысуға;

кәсіпкерлік қызметпен айналысуға, оның ішінде коммерциялық ұйымды басқаруға тікелей қатысу Қазақстанның заңнамасына сәйкес оның лауазымдық өкілеттіктеріне кірмейтін болса, ұйымдық-құқықтық нысанына қарамастан, коммерциялық ұйымды басқаруға қатысуға құқылы емес;

өзі қызмет істейтін не өзіне тікелей бағынысты немесе өзінің тікелей бақылауындағы мемлекеттік органда үшінші тұлғалардың істері бойынша өкіл болуға; өзінің қызметтік жұмысын материалдық-техникалық, қаржылық және ақпараттық қамтамасыз етуге арналған құралдарды, басқа да мемлекеттік мүлік пен қызметтік ақпаратты қызметтік емес мақсаттарда пайдалануға;

ереуілді қоса алғанда, мемлекеттік органдардың қалыпты жұмыс істеуіне және лауазымдық міндеттерді орындауға кедергі келтіретін әрекеттерге қатысуға; лауазымдық өкілеттіктерін атқаруына байланысты азаматтар мен заңды тұлғалардың көрсетілетін қызметтерін жеке мақсаттарына пайдалануға құқылы емес.

Мемлекеттік қызметші заңнамамен бекітілген тәртіпте, қызметке қабылданғаннан кейін бір айдың ішінде осы адамға заңды түрде тиесілі ақшаны, сондай-ақ мүлкікті жалдауға берілген мүлкікті қоспағанда, өз меншігіндегі, коммерциялық ұйымдардың жарғылық капиталындағы үлестерді, акцияларды және пайдаланылуы кірістер алуға әкелетін өзге де мүлкікті мемлекеттік қызметті өткеру уақытында Қазақстан заңнамасында белгіленген тәртіппен сенімгерлік басқаруға тапсыруы керек.

Мемлекеттік қызметшілердің әртүрлі санаттарының құқықтық жағдайының ерекшеліктері оларға жүктелген міндеттермен және қызметтік өкілеттіктер сипатымен, өздері қызмет ететін мемлекеттік органдардың қызметінің ерекшелігімен түсіндіріледі.

Мемлекеттік қызметті өтудің мән-жайлары өзгергенде мемлекеттік қызметшінің құқықтық жағдайы да өзгереді. Мысалы, қызмет бабымен көтерілу мемлекеттік қызметшіге қосымша өкілеттіктер, құқықтар мен міндеттер береді: қызмет бойынша қосымша шектеулер мен тыйым салулар, тәртіптік жазаға тартудың ерекше тәртібі бекітіледі.

Қоғамымызда ұл-қызының тағдырына салғырттық танытыны ата-аналар жетерлік. Соның салдарынан қаншама бала әке-шеше қамқорлығын сезінбеуде. Ел заңдарында ең бірінші кезекте бала құқығының қорғалуына басымдық берілген.

Ата-аналардың кәмелетке толмаған балаларын күтіп-бағу жөніндегі міндеттері Конституция, сондай-ақ, Неке және отбасы туралы кодекс нормаларымен нақтыланған.

«Үйлену оңай, үй болу қиын» демекші, әртүрлі жағдайға байланысты ерлі-зайыптылар ажырасып жатады. Ортақ баласы болса, мәселе тіпті ушығады. Себебі, ажырасудың соңы бала тағдырына, алиментке тірелетіні жасырын емес. Осы тұрғыда айтар болсақ, заң талабына сай, кәмелетке толмаған балаларды күтіп-бағудың тәртібі мен нысанын ата-аналар дербес айқындайды. Бұған қоса олар жалпы, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру жүйесінде, жоғары оқу орнында оқитын 21 жасқа дейінгі бала-

АЛИМЕНТТЕН ЖАЛТАРҒАНДАР ЕЛДЕН КЕТЕ АЛМАЙДЫ

ларын күтіп-бағу туралы келісім жасасуға құқылы. Ата-ана баласын күтіп-бағуды ерікті түрде орындамаса, бұл қаражат сот тәртібімен өндіріледі.

Бала құқығы ата-аналар тарапынан қорғалмаса, іске қамқоршылық-қорғаншылық орган араласады. Яғни, аталған орган өкілдері сотқа кәмелеттік жасқа жетпеген балалардың ата-анасынан алимент өндіріп алу туралы талап-арыз бере алады.

Жоғарыда аталған кодекстің 169-бабы 1-тармағына сәйкес, алимент төлеу туралы келісімнің немесе атқару құжатының негізінде өткен кезең үшін алимент өндіріп алу атқару құжаты не осы кодекстің 158-бабында көзделген алимент төлеу туралы келісім табыс етілгенге дейінгі үш жыл ішінде жүргізіледі.

Алимент өндіруге негізделген заңды шешімдердің орындалуы созбалаға салынады. Ал заңды сот шешімі орындалмайынша, адам құқығы қорғалды деп тағы айта алмаймыз. Бұл өз кезегінде азаматтар тарапынан сотқа деген кері көзқарас қалыптастыратыны анық жағдай. Бала алдындағы міндетін өтеу ата-ана міндеті. Сондықтан, олар некені бұзу туралы талап бергенде өз тағдыры мен мүддесін емес, балаларының да болашағын ұмытпауы тиіс.

тұрақсыздық айыппұлымен жабылмаған бөлігін де өндіріп алу нақтыланған.

Алимент төлеуші шет елдерге уақытша немесе тұрақты тұруға кетсе де, баланы күтіп-бағу қаражатын беруге міндетті. Егер борышкердің алиментті төлегенін растайтын құжаты болмаса, оған Қазақстаннан тыс аумаққа тұрақты тұру үшін кетуге рұқсат берілмейді. Сот шешімі бойынша балаларын күтіп-бағу қаражатын үш немесе алты айдан астам төлеуе Қылмыстық кодекстің 139-бабына сай алты жүз сағатқа дейін қоғамдық жұмысқа тартуға не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға әкеп соғады.

Бүгінде ата-аналар жауапсыздығы алиментті өндіріп алуда үлкен мәселе туындатуда. Көп жағдайда алимент өндіруге негізделген заңды шешімдердің орындалуы созбалаға салынады. Ал заңды сот шешімі орындалмайынша, адам құқығы қорғалды деп тағы айта алмаймыз. Бұл өз кезегінде азаматтар тарапынан сотқа деген кері көзқарас қалыптастыратыны анық жағдай. Бала алдындағы міндетін өтеу ата-ана міндеті. Сондықтан, олар некені бұзу туралы талап бергенде өз тағдыры мен мүддесін емес, балаларының да болашағын ұмытпауы тиіс.

Бауыржан ЛЕСБАЕВ, Бостандық аудандық сотының судьясы АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

ҚЫЗМЕТ

РЕСМИ ҚҰЖАТТАРҒА АПОСТИЛЬ ҚОЮ РЕТІ

Өңірімізде «Сот органдарынан шығатын ресми құжаттарға апостиль қою» мемлекеттік қызметін ҚР Сот әкімшілігінің Қарағанды облысы бойынша департаменті көрсетеді.

қолтаңбасымен куәландырылған электрондық өтініш;

2) апостиль қою үшін ұсынылған құжаттардың электрондық көшірмесі (сканерленген көшірмесі);

3) мемлекеттік баждың бюджетке төленгенін растайтын құжаттың электрондық көшірмесі (сканерленген көшірмесі, ЭУТШ арқылы төленген жағдайларды қоспағанда);

4) көрсетілетін қызметті алушының тегінің, атының, әкесінің атының (бар болса) ауысқан растайтын құжаттың электрондық көшірмесі (сканерленген көшірмесі, егер ауысым Қазақстан аумағында 2008 жылдан кейін тіркелген болса, құжаттың көшірмесі ұсынылмайды).

Егер азаматтық хал актілерін тіркеу 2008 жылдан кейін Қазақстан аумағында жүргізілген болса, жеке басты куәландыратын, тегінің, атының, әкесінің атының ауысқанын растайтын құжаттар туралы, сондай-ақ бюджетке мемлекеттік баж төленгенін растайтын құжат (ЭУТШ арқылы төленген жағдайда) туралы мәліметтерді көрсетілетін қызметті беруші және мемлекеттік корпорация қызметкері «электрондық үкімет» шлюзі арқылы тиісті мемлекеттік ақпараттық жүйелерде заңмен қорғалатын құпияны құрайтын мәліметтерді пайдалануға көрсетілетін қызметті алушының жазбаша келісімін алады.

Шахтинск қалалық сотының баспасөз қызметі ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ

БІЛГЕН ЖӨН

АДВОКАТ АҚЫСЫЗ КӨМЕК БЕРЕДІ

Сот алаңында азаматтардың бәрі тең. Әрі тараптың өз құқығын қорғауына теңдей мүмкіндік ұсынуға мемлекет тарапынан жан-жақты көңіл бөлінген. Халықтың әлеуметтік осал тобын тегін заңгерлік көмекпен қамтамасыз етуге мемлекет тарапынан арнайы қаржы қарастырылады. Өкінішке қарай, адвокаттың ақысыз қызмет көрсететінін біреу білсе, кейбіреулер бұл игіліктен мүлде бейхабар.

Адвокаттың тегін заңгерлік көмегін алимент өндіру, зейнетақы мен жәрдемақы тағайындау, оңалту, босқын немесе қандас мәртебесін алу мәселесі бойынша жеке тұлғалар, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған кәмелетке толмағандар ала алады. Сондай-ақ, жыныстық зорлық-зомбылық, адам саудасы, лаңкестік актісінің құрбаны болғандарға да мемлекет тарапынан тегін заңгерлік көмек көрсетіледі. Бұған қоса, асыраушының қайтыс болуына байланысты келтірілген зиянды өтеу бойынша жеке тұлғалар; еңбекпен байланысты денсаулығына зиян келтірілген немесе қылмыстық құқықбұзушылықты өтеу мәселесі бойынша жеке тұлғалар; Екінші дүниежүзілік соғысқа қатысушыларға жеңілдіктер бойынша теңестірілген Екінші дүниежүзілік соғысқа қатысушылар, сондай-ақ басқа мемлекеттердің аумағындағы соғыс қимылдарының ардагерлері, мерзімді әскери міндеттілер, бірінші және екінші топтағы мүгедектер, зейнеткерлер жасы бойынша, кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша тегін заңгерлік қызметке өтініш бере алады. Кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша көпбалалы отбасылар; табысы аз қамтылған азаматтардың да тегін заңгерлік көмек сұрауына құқылы екенін ескерте кеткеніміз жөн.

Н.ТОҚТАСЫНОВА, Алматы қаласы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының бас маманы

